

Ti dole – zaslouží si uznání? Vnímání sociální stratifikace

Kateřina Vojtíšková
SOÚ AV ČR, FSV UK

5.10.2007, ISS FSV UK

seminář Reprodukce sociálních nerovností v podmínkách politiky rovnosti

Výzkumná otázka & Struktura prezentace

- Výzkum Sociální distance ve stratifikačním prostoru ČR
- Percepce nerovností ve společnosti

- Které skupiny jsou podle účastníků výzkumu „ti dole“ a jací lidé je podle nich tvoří, jaké jsou jim připisovány vlastnosti, charakteristiky, motivy, jednání?

- Výzkum
- Teorie
- Analytický pohled na rozhovory
- Ukázky z rozhovorů

Kvalitativní výzkum - rozhovory

- Polostrukturované rozhovory
- 30 lidí středního věku v různých sociálních pozicích z Prahy a Liberce
- Záměrný výběr - profese a dosažené vzdělání
- Témata – práce, rodina, mezilidské vztahy, nerovnosti ve společnosti, sociální třídy

	Bez maturity	SŠ s maturitou	VŠ	Celkem
Manažeři	-	2	8	10
Služby	2	8	-	10
Dělníci	8	2	-	10
Celkem	10	12	8	30

Teoretická perspektiva

- Kulturní obrat ve zkoumání sociálních nerovností
- Sociální kategorizace > symbolická exkluze
- Sociální identita (teorie sociální identity - Tajfel)
Meziskupinové vztahy – intergroup bias –
stereotypy, předsudky, diskriminace
- Symbolické hranice (Lamont):
socioekonomické/morální/kulturní

Analytický přístup

- **Vertikální dimenze** - vnímání postavení v rámci hierarchizovaného sociálního prostoru – sociální kategorie „dole“
- **Hodnotící dimenze** - hodnocení oprávněnosti/správnosti sociálního postavení – symbolické morální hranice – kdo si ne/zaslouží **uznání**
- **Pohled „zevnitř“** – „člen“ sociální skupiny
- **Pohled „zvenčí“** – „ne-člen“ sociální kategorie

Atributy vybraných sociálních kategorií

Bezdomovci

- **Mají** problémy s alkoholem
- **Nemají** domov, práci, zodpovědnost, starosti, povinnosti, chuť pracovat
- **Chtějí** dělat problémy
- **Nechtějí** změnit svou situaci, přizpůsobit se
- Mohou být psychicky nemocní

Nízkopříjmoví pracující

- **Mají** zodpovědnost, starosti, povinnosti, náročnou práci
- **Nemají** vzdělání, dostatečné ohodnocení
- **Chtějí** si vydělávat práci
- **Nechtějí** pomoc od státu a ostatních

„Bezdomovci“ - pohled „zvenčí“

Prodavačka Blažena:

T: [...] Ti kteří jsou dnes dole, tak kdo to podle vás je?

B: Ti bezdomovci, ale říkám, záleží na tom, jestli si za to dotyčný může sám, nebo nemůže (.) netvrdím, že by stát měl dělat záchranou síť pro všechny, to ne- ale nějaká selekce by trochu být měla, pro ty co si za to můžou a co si za to nemůžou.

■ Ti, kteří „za to nemohou“

B: Mám známou (.) i jednu bezdomovkyni momentálně, (.) tím, že měla přítele a ten ji vystěhoval, a ona se teď snaží sehnat byt, protože má dvě děti a snaží se (.) uplatnit, ale nemá žádné peníze. (.) Jsou situace, do nichž se člověk dostane ne třeba ani vlastní vinou

Vina / nevina za vlastní situaci, ne/snaží se změnit svojí situaci

■ Ti, kteří „za to mohou“

T: Kterých [lidí] si naopak nemůžete vážit?

B: Bezdomovců, ale těch, kteří si za to můžou sami. Takových těch, je pravda, že já to na ulici nepoznám, který je který, ale nedokáží si vážit člověka, který zahazuje svůj život a ví o tom.

„Bezdomovci“ - pohled (částečně) „zevnitř“

Dělník Pankrác:

T: Na ulici je lepší život než v těchletěch fabrikách?

P: Na sto percent. To se nedá porovnat. (.)

T: Co děláte?

P: Flákáte se, flákáte se, nič neděláte, kecáte s kamaráti, hraje karty, popíjíte, co já vím, zapálíte si tu marihuanu. Stále dokolečka. Nic, nic, svět je gombička. Nikdo vás nezajímá, vy nezajímáte nikoho. Nemusíte mít doklady. Nemusíte makat, nič. To zas vám povím, že úžasný život je na ulici.

P: Když nemáte jako já že syna, nebo takový podobný důvod, sám od sebe pro sebe se nevrátí nikdo zpátky. Neexistuje.

T: A měli by vůbec [politici] pomáhat těm bezdomovcům, když jim to vyhovuje?

P: Podívejte, já vám zas poviem, že treba jim pomoci, třeba v zimě alebo čo. (odmlka) Ale zase (odmlka) keď jim nebudou pomáhat, tak zabijou někoho (odmlka) a vezmou mu peníze.

T: Jakože bezdomovci budou někoho ohrožovat nebo?

P: Určitě. Když už se dostali tam, kde jsou, tak jsou tam lidé, kteří ozaj se nedokáží postarat sami o sebe. (...) (odmlka). Někdo musí pomáhat trochu, třeba Armáda spásy, tak nějakou věc darovat, dát na polévku nebo tak.

„Nízkopříjmoví pracující“ pohled „zvenčí“

Manažer Přemysl:

T: (.) které skupiny lidí jsou podle vás na tom u nás špatně, jsou dole?

P: nízkopříjmoví pracující, (.) konkrétně mne napadají prodavači v hypermarketech. Jsou to lidi kteří dělají, ale v podstatě za minimální mzdu a jsou na tom nejhůře.

T: a proč se do té situace dostávají?

P: otázka je, co umí, většinou jsou vyučení nebo mají základní vzdělání, takže na vyšší požadavky zaměstnavatelů nedosáhne a (.) pokud je v tom regionu velká nezaměstnanost, (.) a ten člověk je zodpovědný, že přijme i tu méně výhodnou práci, (.) jednoho znám, právě toho prodavače. Z Billy.

T: a myslíte si, že by mohl svoji situaci změnit?

P: To se bojím že ne, je za prvé vyučený a za druhé je z Frýdlantska a tam je poměrně vysoká nezaměstnanost. Asi tu možnost mít nebude.

„Nízkopříjmoví pracující“ pohled „zevnitř“

Prodavačka Žofie: i na brigády jsem chodila, třeba i do různých Tesk, což už bych nikdy nedělala, nikdy (.) chování katastrofální a ohodnocení. Tfuj, tfuj, no tfuj.

Dělnice Viola (nyní pokladní):

T: a zákazníci se k vám chovají špatně?

V: jak který. Záleží na lidech, někteří jsou slušní, někteří jsou sprostý to (odmlka) ale nemají žádnou úctu, to vy jste tam jako jejich služka a běda když něco neuděláte jak oni chtějí. A hlavně co mi tam vadí je, že platím za chyby těch lidí co jsou výše (.) nahoře mají binec a já to dole odnesu (.) třeba mají špatně udělané cenovky a ti zákazníci přijdou a zjistí, že to je dražší a řvou na mne. Nikdo nejde řvát na manažera, nebo na toho, kdo to má na starosti.

T: jste tam na ráně.

V: takže jako hromosvod. Veškeré problémy padají na mojí hlavu, a mých kolegyň. To je jedno jestli jsem to já, nebo.

T: takže této práci se chcete i z tohoto důvodu vyhnout.

V: ne, to není práce pro mne, to bylo z nouze.

Nízkopříjmoví pracující a bezdomovci

Prodavačka Žofie

T: a naopak, jakých lidí si není možné vážít?

Ž: Vy mi dáváte (.) když tady půjdu na Václavák, tak je mi až na zvracení z těch bezdomovců co se tam povalují a ještě jsou drzí a ještě tam mají takhle hezky ten kelímek od kokakoly z mekdonalda, ať mu tam lidi nahážou pár peněz. Nevím, je to těžké říci, ale sedět tam nemusí.

T: myslíte, že by mohli pracovat?

Ž: určitě, kdyby se oblíkli tak je i do toho Tesca vezmou, protože tam s takovýma lidma jsem dělala. A to mi fakt teklo do bot, a ty prachy jsem potřebovala.

Dělnice Viola (nyní pokladní):

V: když mne potká bezdomovec a řekne „dej mi dvě koruny na rohlík“ tak říkám „dostaneš houby, jdi dělat, nedám ti nic já to mám taky vydělaný, tak si jdi také vydělat“ mi začnou sprostě nadávat, už se nevzrušuji. Takovéto lidi ignoruji.

V: Jeden bezdomovec na pokladně mi přijde, jsem to tuhle počítala třiadvacetkrát mi přišel za den s třema korunama za vrácení lahve a s jedním pivem. (.) A není jediný (.)

T: a jak vnímáte takovéhoho zákazníka (.) kdyby si na vás otevřel tu pusu, dal vám najevo, že vy jste tam pro něj?

V: ale on mi to dává najevo pokaždé (.) on si věří, on je bezdomovec, on je někdo. A já jsem blbá pokladní, která mu musí prodat pivo. (.) já dělám a jeho obsluhuju, a on je nade mnou, protože já mu musím sloužit (.) bych skočila přes tu pokladnu, chytla ho a vyhodila ho před krám, ale bohužel nemůžu je to zákazník (.) Proto koukám už abych byla pryč.

Závěry, otázky do diskuse, další práce

Morální hranice:

- ne/pracovitost,
 - ne/zodpovědnost,
 - ne/schopnost postarat se o sebe a blízké
 - ne/vinní
-
- Využití diskurzivní psychologie v analýze
 - Zaměření se na „ty nahoře“
 - Možnost udělat další rozhovory s některými účastníky

Děkuji za pozornost

Katerina.Vojtiskova@soc.cas.cz

<http://www.socdistance.wz.cz>